Blogi

Rapatessa roiskuu – koronatukien kohdentaminen ei täysin onnistunut

Suomen talous | 19.11.2021 | Juuso Vanhala

KIRJOITTAJA



Juuso Vanhala
Ennustepäällikkö

Yritysten tukeminen julkisilla varoilla oli keskeinen osa talouspolitiikan vastausta koronakriisiin. Yritystukiin käytettyjen varojen suuruus, niiden jakaminen nopealla aikataululla ja tukiin liittyvät mahdolliset haitalliset sivuvaikutukset herättävät silti oikeutettujakin kysymyksiä tukien kohdistumisesta ja tehosta.

Yritysten tukeminen julkisilla varoilla oli keskeinen osa talouspolitiikan vastausta koronakriisiin. Ilman niitä taantuma olisi voinut osoittautua paljon toteutunutta syvemmäksi ja pidemmäksi. Yritystukiin käytettyjen varojen suuruus, niiden jakaminen nopealla aikataululla ja tukiin liittyvät mahdolliset haitalliset sivuvaikutukset herättävät silti oikeutettujakin kysymyksiä tukien kohdistumisesta ja tehosta.

Koronakriisi on koetellut yrityksiä epätasaisesti, joten makrotason tarkastelut kertovat pandemian ja tukitoimien vaikutuksista vain osittain. Esimerkiksi Suomessa koko yrityssektorin kannattavuus parani vuonna 2020, vaikka pandemian aiheuttamat kannattavuus- ja maksuvaikeusongelmat olivat suuria joillakin toimialoilla ja yrityksissä.

Koronatukien kohdentumista ja vaikuttavuutta tulisi tarkastella yrityskohtaisten tietojen perusteella. Tukea saaneista yrityksistä saadaan kuitenkin laajasti tietoa vasta pitkällä aikaviipeellä, joten selvityksiä ei ole vielä kovinkaan paljon. Laajassa ranskalaisessa selvityshankkeessa on ollut käytettävissä tietoja 3,5 miljoonasta tukea saaneesta yrityksestä. Myös Suomessa on analysoitu koronatukia yrityskohtaisia tukitietoja hyödyntäen.

Ranskalainen selvitys antaa alustavasti hyvän arvosanan koronatuille Ranskassa. Suorat tuet yritysten kassakriisiin olivat nopeasti saatavilla jo maaliskuussa 2020, mihin myötävaikuttivat väljät tukikriteerit. Suhteellisen pieni osa tuista jaettiin yrityksille, joiden kannattavuus oli

parantunut tai jotka olivat elinkelvottomia jo ennen pandemiaa. Tukikriteerejä kiristettiin matkan varrella, mikä paransi tukien kohdentumista mutta hidasti niiden jakamista. Työttömyys nousi Ranskassa suhteellisen vähän ja maksuvaikeuksiin joutui vähemmän yrityksiä, kuin olisi joutunut ilman tukia.

Kriittisempiäkin näkökulmia kriisin aikaisiin yritystukiin voidaan esittää. Ranskalaisanalyysissa nopean toiminnan hintana hyväksytään jonkinasteinen epätarkkuus tukien kohdentumisessa. Suomessa Valtiontalouden tarkastusviraston tuoreessa raportissa epäillään, että koronatukien myöntämisessä nopeus korostui harkinnan kustannuksella. Ranskalaisarviossa todetaan tukien onnistuneen hyvin, kun konkurssit jopa vähenivät pandemian aikana, joskin osittain konkurssilainsäädännön muutosten vuoksi kuten Suomessakin. Tukitoimet ovat ehkä kuitenkin estäneet talouden uudistumiselle tarpeellista luovaa tuhoa, jossa heikot yritykset karsiutuvat taantumissa ja vapauttavat resurssit tuottavampaan käyttöön.

Yritystukien tehokas kohdentaminen on vaikeaa. Normaalioloissa yritystukien ajatellaan olevan perusteltuja lähinnä silloin, kun markkinat eivät ohjaa voimavaroja tehokkaasti. Näin voi olla esimerkiksi, jos yritystoimintaan liittyy ulkoisvaikutuksia tai mittakaavaetuja. Tukien tulisi edistää talouden uusiutumista ja tehostumista. Tukien vastikkeellisuutta pidetään tärkeänä, jotta niitä hakisivat lähinnä sellaiset yritykset, jotka itse arvioivat tulevaisuudennäkymänsä hyviksi koronakriisin jälkeen.

Näitä seikkoja on tuotu esiin ranskalaisten esittämiä arvioita painokkaammin suomalaisessa keskustelussa professori Otto Toivasen työryhmän raportissa. Esimerkiksi mahdolliset kilpailua vääristävät vaikutukset, ongelmat vastikkeettomissa tuissa suhteessa vastikkeellisiin tai potentiaalinen konflikti tukien lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutusten välillä lienevät relevantteja ainakin kriisin pitkittyessä. Pandemian lyhyen aikavälin kielteisten vaikutusten menestyksekäs torjunta voi hidastaa talouden uusiutumista ja tuottavuuskehitystä, jos tukia ohjautuu lähtökohtaisesti elinkelvottomille yrityksille.

Ranskassa onnistuttiin rahoituksen suuntaamisessa yritysten akuuttiin kassakriisiin. Ilmakunnas ym. (2021) toteaa, että Suomessa pandemian alkuvaiheessa tuen suuntaaminen pahiten kärsineille aloille ei onnistunut toivotusti, eikä kehittämistukien moninkertaistaminen heti kriisin alussa ollut onnistunutta. Myös Valtiontalouden tarkastusviraston raportissa todetaan, että kehittämisrahoitus toimi huonosti kriisirahoituksena. Toisaalta Suomen Teollisuussijoituksen koronan vaikutuksia pk-yrityksiin mittaavassa kyselyssä yritykset raportoivat uudistaneensa merkittävästi liiketoimintaansa, minkä myönteiset vaikutukset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä.

Akuutissa kriisitilanteessa pitkän aikavälin tuottavuus ja talouden uudistuminen tuskin olivat

päällimmäinen huoli, vaan tukien keskeinen tavoite oli hyvin perustein talouden syöksykierteen estäminen. Tukipäätöksiä tehtiin sekä Suomessa että muualla nopeasti ja puutteellisin tiedoin, kun vaihtoehtoja ei ollut. Lisäksi tukipolitiikkaan vaikuttivat jo olemassa olevat tukikanavat.

Tukien huolellinen analyysi on tärkeää mahdollisiin tuleviin kriiseihin varautumiselle. Tähän asti tehtyjä analyysejä tulisi ehkä pitää jonkinlaisina välitilinpäätöksinä, sillä pidemmän aikavälin vaikutuksia on vielä aikaista arvioida. Tukien kiireellinen käyttöönotto oli aikanaan perusteltua, mutta niin on myös riittävän nopea irtautuminen niistä sekä julkisen talouden tilan että suhdannepolitiikan näkökulmasta. Luovan tuhon kannalta on tärkeää, että yrityksiä ei tekohengitetä liian pitkään.

Asiasanat

kohdentuminen, koronatuki, luova tuho, taantuma, yritykset